

Borliqdagi predmetlarning muayyan lingvomadaniy jamoa muhitida shakllangan kognitiv mexanizmlar vositasida lingvistik va ekstralolingvistik reprezentlashuvida milliy-madaniylik belgilari ularni ifodalovchilar qiyosiy-chog’ishtirma yondashuv asosida tahlil qilinganda yaqqolroq namoyon bo’lishi aksiomadir. Frazeologik birliklar (FB) ikkilamchi nominativ vazifani bajarishi barobarida vogelik predmeti va uning xususiyatlarini leksemaga nisbatan ko’lamrioq ifoda etadi. FBlarning fe’l komponenti grammatik shakllarning o’zgara olish xusussiyatiga ega bo’lish sababidan grammatik ma’nonning asosiy ifodalovchisi sifatida vogelik bilan moslik namoyon etadi. FBlar tarkibidagi grammatik kategoriyalarning ifoda shakllari uning paradigmatic shakllari hisoblanadi. Paradigmatik shakllarda FBlarning kontekst bilan munosabatlari aks etadi. Paradigmatik shakllar diskursda frazeologizmlarning so’zlar bilan aloqasini o’rnatish orqali funksional vazifani bajaradi. Shu o’rinda qayd etish joizki, paradigmatic shakllarni FBlar strukturasidagi variant shakllardan farqlash lozim. FBlar ikki yoki undan ortiq komponentlardan tashkil topsa, ulardan faqat biri paradigmatic shaklga ega bo’ladi. Masalan, “*¿no te parece? La guerra esta dando las boqueadas. Es lo que dice todo el mundo, hasta los mas responsables*” (Lera) [1,54]. *Estar dando las boqueadas* (“tugamoq, nihoyasiga etmoq”) frazeologizmidagi fe’l komponent shaxs, zamon, son, mayl, nisbat shakllariga ega. Ozbek tilidagi “bo’yniga olmoq” frazemasi misolda ham paradigmatic shakllarning yuqoridagi kabi shakllarini ko’rishimiz mumkin. Masalan, “*Yo’q, o’zim so’roq qilaman! Gunohini bo’yniga qo’yib, hokim kelguncha devor tagiga bostirib yuboraman*”(M.Ismoilii)[2,61]. Quyidagi turk tili frazemalarida *asağı tükürsem (tükürsen, tükürse...) sakalim (sakalin, sakali ..), yukari tükürsem (tukursen, ...) biyiğim (biyiğin, biyiği); Bana (sana, ona..) göre hava hoş. Gözüne kestirmek (gözüme kestirdim, gözüne kestirdi)* kabilarda paradigmata hodisasiga guvoh bo’lamiz. Barcha FBlar ham paradigmaga ega bo’lmaydi. Xususan, ispan tili FBlaridagi hol komponentining sintaktik funksiyasi, ot, sifat, ravishning aniqlovchi funksiyalarida paradigmatic shakllarga ega bo’lmaydi. Masalan, **ispan tilida:** (*decir en las narices/en las barbas; hablar a voz en grito/en cuello; a gatas;a gritos;(andar) a paso tirado/largo;(llorar) a moco tendido;(española) de pura sepa;(un hombre vestido) de venticinco alfileres/con todos sus alfileres; hasta los topes;(un dusgusto) de padre y muy señor mio;(harto) hasta la coronilla;***o’zbek tilida:** *nima bo’lsa bo’lar; og’zi qulog’ida; burni ko’tarilgan; bir chimdim; uchiga chiqqan; turk tilida:* *ne olursa olsun; ne sen sor, ne ben söyleyeyim, pamuk gibi, her ne kadar*

Paradigmrik shakllar otning sintaktik funksiyasini bajaruvchi va kesim va aniqlovchi bilan moslangan FBlarda kuzatiladi. Ispan tilida FB ot + sifat modeli bo’yicha tuzilgan bo’lsa, ikki komponent paradigmatic shaklga ega bo’la oladi. Masalan, *camisa azul; mala lengua; media lengua; nino gotico; el nudo gordiano; mal bicho; pez gordo* va hokazo. ...de ellos *salian gobernadores, ministros, y otros peces gordos. Los peces gordos rompen la red cuando no es bastante fuerte.* Birinchi misolda *peces gordos* FB aniqlovchi bilan son va rodda, kesim bilan sonda, ikkinchi misolda kesim bilan sonda moslashuvi kuzatilmoqda.

Agarda FB ot+ot tuzilishiga ega bo’lsa, ushbu komponentlardan biri paradigmatic shaklga ega bo’ladi. Masalan, *piedra de toque; presos de derecho comun; camisa de fuerza; tonto de capirote; tren botijo; punto de vista.* Masalan, *esos puntos de vista no coinciden* vaziyatida faqat oldingi o’rinda joylashgan “punto” komponenti sonda o’zgarishga uchraydi.

Qo’shma fe’lning ot qismi funksiyasini bajaruvchi bir qancha FBlar ham paradigmatic shaklga ega bo’ladi. Masalan, sonda moslanganlik: *estos son presos de derecho comun* (Toledo); rod va sonda moslanganlik: *su padre, desde luego, es duro de pelar, pero ella tiene tambien su alma en su almario* (Lera); *son duros de pelar, si señor* (Izcaray).

O’z tuzilishida sifat yoki sifatdoshta ega bo’lgan (*largo de lengua, largo de manos*) aniqlovchi funksiyasini bajaruvchi FBlarda ham paradigmatic shakllar kuzatiladi. Masalan, *una mujer hecha y derecha que tiene miedo que la quieran; eran ya hombres hechos y derechos crecidos y educados en pleno regimen comunista.*

Sodda kesim funksiyasini bajaruvchi FBlar kam bo’lmagan paradigmatic shakllarga egaligi FBning fe’l komponentiga shaxs, zamon, son, mayl kabi kategoriylar xosligi bilan tushuntiriladi. Bunda FB tarkibidagi fe’l har bir kategoriya tegrasida shakl hosil bo’lishida muayyan chegaralanish voqe bo’ladi. Masalan, *echar de menos* FB ot, shaxs nomi yoki kishilik olmoshlari bilan ifodalangan ega bilan birikadi. Masalan, *Y ya echaba yo de menos esta visita; Ya le echabamos a usted muy de menos; A el que ejercia tantos oficios, le habrian echado de menos en muchos puntos. ¿... no alguna vez todo aquello?*

Fe’ldan farqli ravishda frazemalar fe’lning bitta shaklida qo’llanishga moyilroq. Masalan, ichki tuzilishi gapga teng undov tabiatli frazemalar faqat bir shaxs shaklida qo’llaniladi: *medrador estamos; amaneceres Dios y medraremos; la cuerda se rompe por lo mas delgado/flojo.* Juda kam miqdordagi frazemalar ko’proq ikki shaxsda qo’llaniladi: *te pongas en cruz.* Ma’nosiga ko’ra predmet va hodisalarga

taaluqli frazemalar fe'l komponenti uchinchi shaxs shaklida qo'llaniladi: *estar manga por hombre; saber a cuerno quemado; pasar de castano: Pasaria, pues, de castano obscure el que resultase tu hijo rival tuyo.*

Predikativ tipga mansub FBlarning fe'l komponenti uchunchi shaxs shaklida bo'lishi mumkin: alegrarse la pajarilla; na caber en el pecho; no estar el horno para bollos. Demak, fe'l komponentning shaxs shakllari miqdori FB tuzilishining ichki va tashqi xususiyatlari bilan belgilanadi.

Frazemalar esa o'z semantikasiga bog'li ravishda zamon va mayl shakllarida chegaralanadi.

1. *Ser hombre al agua; ser harina de otro costal; saber mas que Merlin; no saber de la misa la media; no tenerlas todas consigo; no valer un comino; tener mas conchas que un galapago; saber mas que Lepe y su hijo* shaxs/predmetning sifatiy xususiyatlarini beradi va ko'proq Presente de Indicativo yoki Imperfecto de Indicativoda qo'llaniladi.

2. *Verse las caras; verselas; pagarlas; consultar con la almohada* kelasi zamonda qo'llanadi.

3. *Tomar el olivio; tomar las de Villadiego; liarlas; estirar la pierna* Preterito Indefinido yoki Preterito Perfectoda ko'proq qo'llaniladi. Se acabo la fiesta faqat bir zamon va shaxsda qo'llanadi. Bir zamonda qo'llanish shakli zamon ma'nosining kuchsizlanishiga olib boradi.

Fe'l idiomlar oddiy fe'llar kabi turli zamon va mayllarda qo'llaniladi. Masalan, ish-harakatning davomiyligini ifodalovchi grammaticallashgan tuzilish (estar + Gerundo): *Usted es la que esta sacando ya los pies del plato* (Quintero); ... *estas hacienda el oso – dijo a media voz un amigo suyo* (Caballero). Bundan tashqari boshlanishni ifodalovchi (ponerse a, echarse a + Infinitivo), takroriylikni (volver a + Infinitivo), davomiylikni (ir, seguir, continuar, venir, andar + Gerundio) ifodalovchi konstruksiyalar mavjud. Ma'no tuzlislardan kelib chiqib ko'plab idiomalar tugallanganlik/tugallanmaganlik shakllarida chegaralanishga ega. Masalan, *pelar la pava; no saber de la misa la media, buscar el pelo al huevo; buscar la paja en el oido; buscar tres pies al gato; bailar el agua; coger el cielo con las manos* kabi idiomlarda harakatning tugallanmaganlik tafsifiy ko'rinishi mujassamlashgan.

Xulosa o'rnida shuni qayd etish joizki, ekstralengistik voqelikni grammatik kategoriylar leksemalarga nisbatan ko'lamliroq ifodalaydi. Xususan, bunda turlanish va tuslanish holatlari ham kam bo'limgan vazifani bajaradi

Foydalilanigan adabiyotlar

1. Kurchatkina N.N., Suprun A.V. Frzeologiya ispanskogo yazika. Moskva "Vissaya shkola", 1981.- 142s
2. Raxmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. Toshkent. "O'qituvchi", 1978.-403b
3. Ömer Asim Aksoy. Atasözleri ve deyimler sözlüğü. Istanbul. "Inkilap", 2017.-486s
4. Yusupov, O., Yoqubjonova, S., & Abduvokhidova, S. (2022). THE BENEFITS OF HAVING OVERALL 7.0 FROM IELTS IN DIFFERENT AREAS OF LIFE. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(5), 213-215.
5. Сулейманова, Н. Ж. (2016). СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ ЛОКАТИВНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (9-3), 74-77.
6. Sulaymanova, N. J. (2016). Locative syntaxemes and disaccordance of their antecedent means. In *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives* (pp. 249-252).
7. YUSUPOV, O. (2022). ПРОБЛЕМЫ РАЗНЫХ ИЗОБРАЖЕНИЙ ОБРАЗОВ В ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, 2(1), 51-54.
8. Sulaymanova, N. D. (2015). COMPARATIVE INVESTIGATION OF LOCATIVE ADESSIVE ELEMENTS IN THE STRUCTURE OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. In *DEVELOPMENT OF THE SPOKEN AND WRITTEN LANGUAGE AT THE CURRENT STAGE OF THE INTENSIVE INFORMATION TURNOVER* (pp. 12-13).
9. Suleymanova, N. J. (2020). CROSS-CULTURAL COMMUNICATION THROUGH LINGUISTIC AND CULTURAL CONTENT. *Theoretical & Applied Science*, (4), 645-647.
10. Yusupov, O. Y. (2020). ETYMOLOGICAL AND PRO-ETYMOLOGICAL DOUBLETS IN ENGLISH. *Theoretical & Applied Science*, (2), 417-420.

TURIZMGA OID ATAMALARNING TARJIMA USLUBLARI TAHLILI

Toshnazarova Gulrux
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya
universiteti gid hamrohligida tarjimonlik
faoliyati yo'nalishi magistranti